

2983:15

KUNGL. UNIVERSITETETS BIBLIOTEK

UPPSALA

Landsmålsarkivet

Västmanland
Stållefors sn

2983:15

Forslund, Maja 1930

Svar på ULMA ≡ frågelista 16, Brödet o. dess till-
redning.

6 bl 4^o

Hällefors, Västmanland
Ber.: Mor Johanna Fjellstødt, f. 1865

Uppt.: M. Forsslund 1930

Brödbakning

Di sa, att di skull jör i degen först, å senn vri om (=göra opp), å senn baka.

Dä va int gøtt te få jäst på den tin. Men farmor, ho hitta på å hadd e syrbütt. Dä vill säj dä, att vår gång en baka, så fekk-en lämna så pass deg sòm te ett par kaker i degbytta, (dä va e lagga tunn, stog på gølve, nära borshög), en del hadd ju trøg, å di va urtåjne ur støkker, heljutne), å senn va dä te slø på lite jumme vattm dan in-na vi baka, te bløt øpp-ä, å senn ha-t i nya degen. Dä ble rikti jäs-ning øttå dä.

Jo, bakbol, dä hadd di ålldeles sòm nu för tin.

Di pigga brøe. - I Värmlann säjer di nagge.

Ett brøbræ, säjer vi (pl. brøbræ, bf brään.). Brøgressla [brø-gressla], den ä dä långt skaft på. Lillgressla [a, den tog di ut brøe mä, när dä va stekkt. Förr jord di järngressler øttå järnplåt ve Häll-førs, å senn fekk-en sätt träskaft på døm, di va bra, för di brann int øpp.

Landsmålsarkiver: Uppsala 2983:15
Maja Forsslund, 1930. HÄLLEFORS
VSTM
Frgl. 16

Bakning
2

En skull int dunn^{er}re å för nô väsn mä bakresskapen, då skull di få enbullersam kär, å träter å väsn i hemme.

Ôm e brökak slog säj stupe här en tog ut-a ur ommen, skull dä bli lik.

När dä vart så där svart längst in i äen på bakommen, sa di att dä brann svartsugga, å sômma sa att kattn ka kröpi in i ommen.

Di kunn ha havver å korn ihop, men menna ja vakks ôpp, så va fäll dä vanliest blannbrö korn å rôg, ihop, men på mång ställen börja di ha bår rôg. Skräbrö, dä va riktigt fint, dä, dä va ôttå skrämdla mjöl, va sä [säd] sôm hâlst. Å fint va dä, när di tog å sikta dä gro-va rôgmjöle mä.

Anis å kumming å fängkål hadd di i bröe.

Vete dä va sällan di hadd där, för dä frös ju, ja di bruka tjöp ett hållpunn vettmjöl te jul å messômmer, å så te kålvost nôn gång.

Di jord runne - trinne - kaker, jämt, int nô limper te jul en gång - ja minns int när-a börja å si di åvlänge limpån först gången.

Kröslimper, dä baka di te resmassakk ôtt marken, bå Filpesta å Köpperbärje (beskrivet i uppt. : Mikaäli och Kärrmäss).

på ant. hets tider: Mikaäli

Bakning₃

Di baka våranna vekk - ja sômma baka fäll vårann måna.

En ska skräp bakbole väl, när-n ha sluta bak, så ska-en få lätt barsånger.

Vårnbrö, [= bakbullar] sa di den dan di baka, å di bruka nog gå te grannan: ää vårnbrö. Å kôm dä in nônn när di baka, fekk ho e vårnbröskak, hâkke dä va äkt äller släkt.

Mögglut brö, dä narra di i ungan, å sa att di skull bli stor å å stärk ôttå-t. Å bränt brö, dä ska di få go röst å sjung.

En bröbete, sa vi. Men ett stort stykke brö, då va dä mer än en fjärndel, en fjärndel brö, di bröt kaka i fyra deler, när di la ôpp på bole, å dä va mång ställen di la ôpp bröe på själva bole.

Bröskalkar å brökanter, sa di. Å sist betn, dä va kåtkantn. Di hadd spe å skôj mä den sôm fekk kåtkantn: 'nu ska du bli grann, när du äter ôpp kåtkantn.' (Ja, di mena nog lättsinni, förstår-a, sômma kaller di te kåt, när di springer ätter kôner).

Di hadd tvådubbla sôgel, när di hadd bå smör å nô tjött på på bröe, men va dä två gånger på åre, så förekôm dä int ôftere.

Landsmålsarkivet Uppsala 2983:15
Maja Forslund. 1930. HÄLLEFORS
VSTM
Frgl. 16

Bakning₄

I min barndom hadd di nog förningar, te barsänger, å dopkalas [som var mera sällsynt] å bröllöp, di sa jästbô, sa di. Då baka di fäll mykke-brö åv alla slag. Skålbrö, dä va mykke te förningar. (åv røgmjöl).

Allri ja såg e pepperkåk, ållä nô tåkk där. Småbrö, dä kalla, dä va store vettbuller. Åsch, e tårta! Tåkk unnrer ja om di ha sitt där än! Småbrö -vettbrö-, dä kunn-en få e tåcca där bull te julmôran å e te anddasmôran.

I min barndom jord di gløghopper å skållkaker. Då tog di björkve å la i spisen, så dä vart riktigt mä glör [g^tø^r], å då tog di den där kaka di laga te åv den där ojasne degen å steka på glöra, dä va äkta gløhopper. - Men skållkaker, dä va stekkt på pannkaklaggen, en lagga på tre ben. Men tåkk skållkakbrö, dä va gött - ja, di kalla-t te brö. Då hadd ja mammaj, nå ja jekk vall. h h

När-n ha baka, va dä te lägg öpp-ä på två visse stänger i botake, mä råta ner, å baksia öpp, för att dä int skull spring rötter på-ä, å piss å jör nô otyg.

Brödets helgd Jo visst va bröe helit, dä fekk di int sjär mä en kniv, utan dä skull brytes, för Frälsern bröt bröe. Dä ble di fäll så rasen, tjärring^{an}, om någon skar mä kniven i bröe.

Nä si dä törd di häller int, att bröe låg avit, dä vänd di-t rätt. Å dä fekk-en allt kömm ihôg, när-n la fram brö, att dä int skull ligg stüp.

"Jemmä i Guss namn en bröbete," dä hadd di sôm ett olspråk. Gusslån [gúss lán] dä va mat, va sôm hälst. Nu snart ä dä slut på gusslåna, sa di.

Dä kalles te knote matn i någon, när di int unner dôm te få så mykk di vill ha.

"Dä där ä en onytti brösäkk", sa di om nön sôm va gammel å örkeslös å int örka jör nô.

Hällefors, Västmanland
Ber. av Mor Johanna Fjellstedt, f. 1865

Uppt.: M. Forsslund 1930

Bröd och bakning

Bröhy : d-ä ôm di har fresk rö hy.

Talesätt och uttryck

Brökvarn: du ä e rikti brökvarn (äter mycke brö).

Brösvullna: d-ä när di ä tjö^hkk å fet^h.

I natt ha bak^ummen ramla i granngårn, sa di ôm dä va ngra sôm fekk barn.

Inte ont i dä, sa tiggern, nä an slogs mä bröp^hsn.

Dä braker i bröe, sa tiggern, nä an låg på bröp^hsn (å hadde flekka unner sej).

Därinne ligger svärmora - här har svärmora sängkammern, sa di när bröe vart blåsit. Å ôm bröe sprakk söⁿner, när en stekkt-et, ~~sa di,~~ då sa di, att svärmora grina ôtt mågen.

Här ska du få se på ånⁿra buller.

Dä va rent brö i p^hsn (dä va riktit jort, årlit arbete jort). Ôm dä kom n^hn å jekk ôm å hadd riktit brätt på aftasia, då sa di: nu ä den där uta gröt^hmjöl te kväl.

Di sa int: kak söker mak, utan: hak söker mak, dä vända int blir ånn än e tråh^hysk. Om dä va n^hn p^hjk, s^hm hadd svårt te få umjäng ~~mä~~ mä nôra jån^hter eller flekker, å dä va nôra fl^hekk, s^hm stanna för-n, s^hm dä int va så mykke mä.

Landsmålsarkivet Uppsala 2983:15
Maja Forsslund, 1930. HÄLLEFORS
VSTM
Frgl. 16